

Ольга ГУЛЬ

**“...NIE DLA TEGO SIEDZICIE NA URZĘDZIE, ABYŚCIE
NAM MIELI ŁAJAĆ ALBO SZAMOCIĆ ALE DLA
SPRAWIEDLIWOŚCI I PORZĄDKU DOBREGO...”:
РЕЛЯЦІЯ ЛЬВІВСЬКОГО ВОЗНОГО У СПРАВІ СКАРГИ
МІЩАН ЛЬВОВА НА РАЙЦІВ ВІД 28 СЕРПНЯ 1576 РОКУ**

У другій половині 70-х років XVI ст. Львів охопила атмосфера невдоволення діяльністю міської ради. Причиною стали порушення у функціонуванні органів влади, зловживання райців у фінансовій сфері та недопущення населення до контролювання міських рахунків. Приводом до початку суспільного виступу було самовільне підвищення міських податків без попереднього погодження з громадянами. Опублікований документ описує події 28 серпня 1576 р., коли міщани прийшли до ратуші, щоб опротестувати діяльність ради, райці ж не лише не визнали своєї вини, але й погрожували та ображали їх.

Ключові слова: Львів, суспільний виступ, міська рада, райці, міщани, скарга.

Друга половина 70-х років XVI ст. в історії Львова характеризувалась кульмінацією суспільного напруження у відносинах між представниками міської ради та міщанами. Причиною стало порушення функціонування органів влади, численні зловживання урядників у фінансовій сфері та недопущення населення до контролювання міських рахунків.

У першій половині XVI ст. у діяльності органів самоврядування Львова відбулися вагомі зміни – занепав давній звичай проведення щорічних виборів міської влади. Пам’ятаймо, що реальна влада тут, як і в інших королівських містах, належала раді, що спершу складалася з шести райців, а від 1519 р. – з дванадцяти (шестеро осіб – колегія “урядуючих” райців, інші шестеро – колегія “старих” райців). До компетенції цієї інституції належали: нагляд за збиранням податків та чиншів, організація діяльності ремісничих цехів, контроль за дотриманням права складу й інших торговельних привілеїв. Після затвердження нової процедури виборів 1519 р. королівська комісія скасувала обов’язок проведення щорічних виборів райців. Від цього часу у місті утвердилась практика “треміальних виборів” або докооптації лише в разі смерті контрогоє із райців, тому в раді тривалий час засідали одні й ті самі особи, а для нових людей доступ до влади був ускладненим. Відтоді у місті простежувались олігархічні тенденції, значний вплив на формування складу міської ради мали родинні зв’язки і свояцтво, багато осіб отримували місця в раді після своїх батьків або внаслідок одруження з доньками урядників.

Інша причина невдоволення – упродовж 1573–1576 рр. у місті не проводили виборів¹. Урядники зловживали своїми повноваженнями і, згідно зі скаргою поспільства, протягом 1562–1569 рр. не дотримувались обов’язку щорічного звітування про свою фінансову діяльність². Це підтверджує детальний аналіз фінансових книг, адже рахунки за 1562–1564 рр. записані не вельми ретельно³, а в 1565 р. рада взагалі не звітувала перед колегією “десяти мужів”⁴. У відповідь на невдоволені закиди міщан король Сигізмунд Август в 1571 р. скерував до міської ради наказ докладно реєструвати всі прибутки⁵, тому в 1572 р. райці прозвітували за два останні роки. Наступна зустріч райців і колегії “десяти мужів” відбулась на початку 1576 р., на ній розглянули міські рахунки за 1573–1575 рр.⁶

Неспокій у місті був також наслідком суперечки між міською радою та старостою Миколаєм Гербуртом⁷. Ще у 1570 р. представники королівської комісії: накельський каштелян Никодим Ленкінський, королівський секретар Миколай Малоховський і варшавський підкоморій та мілявський староста Миколай Гжибовський, розглянули спір між радою та старостою щодо міського майна⁸. З того часу урядники зобов’язувались надавати старості (як ставленику короля) інформацію про стан прибутків від міських ґрунтів⁹. Райці також протестували проти підпорядкування міських судів шляхетській інстанції – каптуровому суду¹⁰. Важливим чинником поширення конфліктних настроїв були й обставини, що підсилювали напругу у взаєминах між міщанами та владою. Це, зокрема, епідемія, що забрала життя багатьох львів’ян у 1573 р.¹¹, адже налякані люди були схильні звинувачувати у всіх негараздах саме владу. До Львова надходили звістки про недавні бунти в інших містах, зокрема Гданську, де проти влади виступили представники найбільших ремісничих цехів – броварники (1552–1554) та різники

¹ Urzędnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku. Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego / [wyd. M. Kapral]. – Toruń, 2008. – T. VII: Ziemie Ruskie. – Z. 1: Lwów. – S. 106, 214.

² Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України). – Ф. 52. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 363в.

³ ЦДАЛ України. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 710. – Арк. 701–914.

⁴ Там само. – Спр. 711. – Арк. 133–815.

⁵ Там само. – Спр. 755. – Арк. 1.

⁶ Там само. – Спр. 712. – Арк. 98, 473.

⁷ Миколай Гербурт староста львівський (1570), галицький підкоморій (1581), львівський хорунжий (1577): Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku: (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / [oprac. K. Przyboś]. Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej.. – Wrocław, 1987. – T. III, z. 1. – Nr 1182.

⁸ ЦДАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 397. – Арк. 1709–1711 (29 листопада 1570 р.).

⁹ Це відповідало постановам сеймових конституцій 1565 і 1566 рр.: Volumina legum: przedruk zbioru praw staraniem XX. Pijarów w Warszawie od roku 1732 do roku 1782 / [wyd. J. Ohryzko]. – Petersburg, 1859. – T. II. – S. 53, 65.

¹⁰ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie (далі – AGZ). – Т. XX. – S. 13. – Nr 9 (Laudum sejmiku wiszeńskiego z 1 września 1573 r.); ЦДАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 335. – Арк. 1046–1049 (4 серпня 1574 р.).

¹¹ *Charewiczowa Ł.* Kłęski zaraz w dawnym Lwowie. – Lwów, 1930. – S. 8.

(1565)¹². У Любліні в 1564 р. загострилася суперечка між радою і поспільством, в ході якої міщани домоглися більшого впливу на діяльність міської влади¹³. Можемо припустити, що представники львівського поспільства, знаючи про позитивне вирішення конфліктів в інших осередках, стали більш упевненими й рішучими, тому у 1576 р. звернулися до короля зі скаргою на діяльність міської ради¹⁴.

Неабиякий вплив на поширення конфліктних настроїв у Львові мала й загальна ситуація в країні – “безкоролів’я”¹⁵. У 1572 р. після смерті Сигізмунда Августа державний апарат виявився не готовим до несприятливих обставин, всі судові установи перестали функціонувати, що спричинило безлад. На Ловицькому з’їзді шляхтичі наголосили, що на місцях все частіше трапляються наїзди, вбивства та гвалти, за які ніхто не відповідає¹⁶, тому вирішили збільшити кількість охоронців правопорядку. Оскільки у державній казні не було коштів на їхнє утримання, сенат звернувся по допомогу до королівських міст, зокрема й до Львова. Представники міської ради погодилися надати позику¹⁷, однак не відомо, яку суму місто позичило і чи згодом її повернули¹⁸. Окрім того, львів’яни потребували значних коштів для забезпечення обороноздатності міста та охорони південно-східного кордону країни, а також для організації виїздів своїх представників на коронаційні сейми¹⁹. Грошей у міській казні для цього не було, тому урядники розпорядилися збирати шосовий податок у подвійному розмірі, т. зв. “шосдупля”²⁰, а також взяли позики²¹. Зауважимо, що взяття

¹² *Bogucka M., Samsonowicz H.* Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Łódź, 1986. – S. 482; *Bogucka M.* Walka opozycji mieszczańskiej z patrycjatem gdańskim w drugiej połowie XVI wieku gucka // *Przegląd Historyczny.* – Warszawa, 1954. – T. LXI. – S. 423–429.

¹³ *Szczygiel R.* Konflikty społeczne w Lublinie w pierwszej połowie XVI wieku. – Warszawa, 1974. – S. 171.

¹⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 52. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 34–34зв; опубл.: Соціальна боротьба у місті Львові XVI–XVIII ст. / [під ред. Я. Кіся]. – Львів, 1961. – С. 36–39.

¹⁵ Період великого “безкоролів’я” тривав від смерті короля Сигізмунда Августа 7 липня 1572 р., з недовгою перервою на період панування Генрика Валуа (21.02.1572–19.06.1572) до коронації Стефана Баторія 1 травня 1576 р. (*Plaza S.* Wielkie bezkrólewie. – Kraków, 1988. – S. 80).

¹⁶ *Balzer. O.* Początek sądów kapturowych. Wykładna Uniwersytecie Lwowskim // *Studia nad prawem-polskim.* – Poznań, 1889. – T. VI. – S. 265–287.

¹⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 52. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1; відпис цієї реляції: ЦДІАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 335. – Арк. 1014–1016 (14 липня 1574 р.).

¹⁸ *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1845. – S. 196; *Jaworski F.* Królowie polscy we Lwowie. – Lwów, 1906. – S. 33–34.

¹⁹ На початку 1574 р. на коронаційному сеймі Львів репрезентували райці Миколай Гелязіні та Ян Залеський, лавник Бартоломей Газдовський і двоє осіб від старших вірмен. Місто виділило для цієї делегації 932 фл. 67 грош.: ЦДІАЛ України. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 712. – Арк. 202.

²⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 335. – Арк. 576–592; Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 770. – Арк. 1–242. Шос за роки 1569–1576. (шос за 1571 р. призначено на поїздку делегації до Варшави в справі люстрації; 1573 р. – на управління містом під час “безкоролів’я”; 1574 р. – виїзд послів на коронацію; 1575 р. – для представників міста на генеральний елекційний сейм до Варшави; 1576 р. – другий коронаційний сейм; 1576 р. – на коронаційний сейм Стефана Баторія і королеви Анни).

²¹ 1570 р. міська влада взяла позичку 692 злотих, а в 1575 р. ще 1 тис. злотих: *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S. 199.

кредитів та підвищення податків відбулося без згоди населення, що суперечило засадам магдебурзького права, тому міщани оскаржували ці дії влади у гродському суді²².

Головними документами, що висвітлювали події суспільного виступу 1576–1577 рр., вважають скарги міщан на міську раду, подані королю, а також Мальборкський декрет, що одночасно був рішенням суду у цій справі. Однак не менш вагомою для розуміння причин конфлікту, а також окреслення ситуації в середовищі міської влади є реляція львівського возного Гриця, внесена до книги львівського гроду. У ній він докладно описав ситуацію в місті наприкінці серпня 1576 р. Особливість тексту цього документа – це сліди усної комунікації, які виразно позначилися на його складанні, він відображає пряму мову між представниками львівського поспільства і владними мужами, які на закиди міщан відповідали погрозами та лайкою.

З тексту дізнаємося, що коли у квітні 1576 р. король Стефан Баторій під час подорожі з Семигороддя до Кракова відвідав Львів²³, видатки на його перебування та подарунки були настільки значними²⁴, що грошей у міській казні взагалі не залишилося. Для поїздки райців на коронацію довелося збирати незапланований податок. Це викликало невдоволення громадян, які 28 серпня 1576 р. зібралися з протестом біля ратуші²⁵ і вказували, що „шос було сплачено, коли король виїхав зі Львова і райці ці гроші використали, коли їхали до Кракова, щоб присягнути королю”²⁶. До протестувальників тоді вийшов райця Сімон Магістер²⁷, погрожуючи: “Бодай вас повбивали нецнотливі селяни, ми чекаємо вас чотири години, а ви невідомо про що розмовляєте”. На це представники поспільства відповіли: “Ми люди цнотливі і вам у всьому рівні, тому не заслужили, щоб ви нас лаяли чи обзивали. Ви обіймаєте свої посади не для того, щоб нас ображати, а щоб справедливо урядувати в місті”²⁸. Згодом виступив вїйт, який зазначив, що громадяни відмовляються повторно сплачувати податок²⁹, а представники поспільства додали: “вже нам ці шоси і драбські стали кісткою в горлі, деякі з нас, аби сплатити податки, змушені були заставити свій маєток або зубожіли”. Райці згодом ображали міщан, а бурмистр Якуб Мешковський вигукнув: “Ви всі бре-

²² ЦДІАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 336. – Арк. 844.

²³ *Ptaśnik J.* Walki o demokratyzację Lwowa od XVI do XVIII wieku // *Kwartalnik Historyczny.* – Lwów, 1924. – R. 38. – S. 23; *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S. 198; *Jaworski F.* Królowie polscy we Lwowie. – Lwów, 1907. – S. 37–48.

²⁴ На витрати, пов’язані з перебуванням короля у місті, з казни було виділено 277 фл., а на подорож райців на коронацію 910 фл.: ЦДІАЛ України. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 712. – Арк. 486, 495.

²⁵ ЦДІАЛ України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 336. – Арк. 839–844, 908 (28 серпня 1576 р.).

²⁶ “... iż panowie Rajczy Lwowskiy chcą od nich tego szosu, który powiedzieli że go dali na ten czas, gdy Król ze Lwowa wyjechał, a Panowie Rajcy jadąc do Krakowa przysięge Królowi oddawać wzięli ze sobą szosz”.

²⁷ Детальніше про діяльність львівського райці, представника львівського гуманізму Сімона Магістра див.: *Hul O.* Szymon Brzezina // *Polski Słownik Biograficzny.* – Kraków, 2015. – T. L/2, zes. 205. – S. 273–274.

²⁸ “Bodaj was zabito niecnotliwi chłopci, czekamy was przez cztery godziny, kat was wie co tam rozmawiacie”. “... żeśmy wam tego nie zasłużyli, żeśmy ludzie cnotliwi a wam wewszem równi. Nie dla tego siedzicie na urzędzie, abyście nas mieli łąjać albo sromocić, ale dla sprawiedliwości a porządku dobrego”: Там само. – Арк. 843.

²⁹ “...tego szosu dać nie chcą, dlatego żego już dali”.

ште як собаки, зрадники і порушники присяги”³⁰. Це надзвичайно образило міщан і один з-поміж поспільства обурився, що райці ставляться до громадян гірше, ніж до слуг, ті ж відповіли, що більше вірять одному міському слугі, аніж десятком міщанам. Коли представники поспільства пригрозили, що звернуться до короля³¹, один із райців сказав: “Якщо піднімаєте руку на нас, ваших панів, присягаємо, навіть якщо нам треба буде позбутися своїх кам’яниць, ми декількох із вас покараємо на горло, і ви поневолі заплатите нам шос”³². Поспільство наголошувало, що апелюватиме до короля, урядники ж були незворушними: “Ідьте хоч до самого диявола, ви не виграєте королівського суду, бо навіть десять вас не прирівняється до одного з-поміж нас”³³.

Із тексту документа довідуємося, що громадяни добре знали свої права, зокрема, вимагали, аби райці не приховували від них текстів міських “вількежів”, адже вони, не знаючи прав, не могли самостійно себе захистити, домагалися, щоб усі міські податки встановлювали тільки за згодою поспільства, наполягали, щоб райці звітували про використання грошей з міської казни³⁴. Слова райців: „ми зобов’язані перед вами виправдовуватися, на що витрачаємо гроші з шосового податку”³⁵, „ви і так мусите заплатити нам, як своїм панам, шос, навіть поневолі”³⁶, „за одного з нас не стоїть навіть десять вас”³⁷, „ми тут пани, а ви наші хлопи”³⁸ – відображають їхнє зневажливе ставлення до міщан і доводять, що, на їхню думку, посадові обов’язки вирізняли їх з-поміж загалу і додавали їм престижу.

Отже, опублікований документ є цінним джерелом соціальної історії міста Львова. Він містить низку цікавих фактів про відносини між тогочасним міським поспільством та владою і детально відтворює події, що відбулися біля львівської ратуші 28 серпня 1576 р. Реляція львівського возного може бути цікавим джерелом для дослідження емоцій людей ранньомодерного часу – і представників влади, і простих міщан.

³⁰ “... to rzeźcie wszyscy iako psy, zdrajcy, krzywoprzysięszy”.

³¹ “... już ci nam te szosy i drabskie stanęły kością w gardle, już między nami wiele jest ubogich ludzi, mieszczan cnotliwych, którzy musieliśmy się pozastawiać na imieniu braciej, żeśmy też prawie przy niczym nie pozostali. A to wszystko dla wielkich i nieznośnych podatków miejskich, nigdy niesłychanych”... to łżecie wszyscy jako psy, zdrajcy, krzywoprzysiężcy”... zatem my pojedziem do króla Jegomości a powiemy, za co nas sobie macie, pospolitą rzecz”.

³² “Targacie się na nas, na pany swe własne, ale by nam kamienic zbyć, będziemy się o to starać, że wam kilku gardło dać! Łgarzecie wszyscy, połgaliście się i przecież wy nam musicie dać jako panom waszym szos po niewoli”.

³³ “Jedźcie chociaż do dyabła, nie wygracie u Króla na nas nic. Ale wam tak mówimy, za cień jednego z nas nie stoi was dziesięciu”: Там само. – Арк. 840–841.

³⁴ “... nie wiemy na co obróciliście te miejskie prowenty...”, “... że nam jest do tego, abyśmy wiedzieli, gdzie co podzieliście, bo my wbodzy szosu i innych podatków prawie nie zliczonych, każdy z ubóstwa swojego składa...”.

³⁵ “... żeśmy was sprawować nie powinni, gdzieśmy te szosy obróciliśmy albo podzialiśmy...”.

³⁶ “... Przecież musicie dać nas jako panom swoim szos poniewoli...”.

³⁷ “... za jednego z nas nie stoi was dziesięciu...”.

³⁸ “Myśmy tu Panowie, a wyście chłopci nasi”.

Документ написаний тогочасною польською мовою з незначними вкрапленнями латинської. Текст опубліковано згідно з тогочасним правописом з регулюванням розділових знаків. Усі скорочення розкрито в квадратних дужках.

ДОКУМЕНТ

28 серпня 1576 р.

[арк. 28] Item in castro inferiori Leopoliensi feria tertia post festum Sancti Bartolomei Apostoli proxima Anno Domini 1576

Przed Urzędem y Acti niniejszymi stojąc oblicznie opatrzniy Hriczko Wozni mającz wedle sziebie szlachetni mieszcz[an]ina Dolinskiego et Mikołaja Ostrowskiego v sposob relacyi szwej jawnie zeznał y do thego zaznania w czasie y zawsze gothowym sziebycz opowiedział, iż jako dnya trzeciego, tho jesth we wtorek po S. Barthłomyeju, będącz na Rathuszu ze wziethym pospolstwem Miasta Lwowa za obesłanym y obwieszczonym Sławethn[ego] Jakuba Moraszka Bormystrza na then czas Lwowszkiego. It tho strony szossu, żeby pospolstwo dalo na Coronatiam na weszele y na pierszen K[rólewskiego].J[ego].M[aiestatu]. Swiatczelo sie thedy weczywo pospolstwo Mijasta Lwowa, iż panowye Rajczy Lwowszcy chcą od nich thego soszu na K[rólewski].J[ego].M[aiestat], który powydżyli ze go daly na then czas gdy K[rólewski].J[ego].M[aiestat] ze Lwowa wyechal, a Panowye Rajczy jadacz do Cracowa przysięge K[rólewskiego].J[ego].M[aiestatu]. oddawacz wzieni [ze] szobom szosz, a themu ieszcze szowythy. Tham gdi pospolstwo weszli na rathusz przed pani Rajcze, za myastho odpowiedzy albo przywytanya Łaskawie Wiwat sie Mistrz Simon Rajcza jmieniem wszysthkiey Rady Lwowskiey wyciagnąwszy rękę groził mówiąc: „Bodaj wasz Zabito niecnothliwi chłopcy czekamy wasz przez czthery godziny karwasz wye czo tham rozmawyacze”. A pospolithy czlowyek sliszącz przezipliwie słowa tak [czolely]: „Zeszmy wam thego nyezaszuly, zesmy liudzie cznothliwy a wam we wszem równy, nie dliathego siedzecie na Urzędzie, abyscie nam myeli łąjac albo szamoczie alie dlia sprawyedliwoszy a porządku dobrego”. Naczął potim Woyth mowec, od pospolstwa tak mowąc: „Łaskawy panowye weczywe pospolstwo Miasztha thego dało wam pienydże, ze thego szossu dacz niechcem dlia thego że go iusz daly”. Krziknelo

[арк. 28 а]

Pothim pospolstwo mowacz: „yeshmy ubodzi liudzie dali pu[ł]piętha szosu a ieszcze dalyeko rokk themu drabszkiego zostalo Dwieszcie grzywien jus czy nam the szossy drabszkie sthaneły kosczią w gardli, iest międzi namy wielyeusth wboгих ludy Mieszczan cnothliwych, którzy muszieliszmy sie pozastawyac, na [jusz nye] braczye, zesmy thob prawie przy niczim nye zoszthaly. A to wszithko dlya wielkych meszcza[nsk]ich podathków myeiskich nygdy niesięganich”. Kto wszy wam zawsze musziely dawacz et płaczim y zwielkym narzekanym, gdi sie iedno kazaliy a hoc my tesz. Powsthawszy w wdarzył rękom w stoł y kzekł do thego czo mowyl od pospolstwa: „ztesz chłopie wołasz by podwoycie”. Pothim rzekło wszisthko pospolstwo: „y ze thak iest dali Bog, iako then mowy”. Rzekł Bormistrz drugi raz: „to rzeście wsziszczy iako psy zdraycze, krziwo przisięszy”. Pospolstwo rzekło: „zeszmy w was gorszi nyzli Mieyszci szudy”. Rajczy rzekly ze: „myšci iednemu Mieyskiemu szludze wierzimy nyrz wam Mieszczanom dziessiaciem”. Pospolstwo rzekło: „zsal sie Panie Borze na wasz thego. Zatim my poiedziem do K[rólewskiego].J[ego].M[aiestatu]a powiemy za czo nas sobie maczie pospolitham rzecz”. A zathim sposrodku Rady w dom rzekł: „targaczcie sie na nasz na Pany szwoi własne. Alie by nam kamienicz zbicz, będzie my sie o tho staracz, ze wam kilku gardło dacz, łgarzeczcie wsziszczy po łgaliszcie sie y przeczie wy nam mysicie dacz,

iako panom waszim sosz poniewoly”. A w thim w nimi szal i kazaly K[rólewskiemu].J[ego].M[aiestatu] mowiacz: „uporniscie nam chłopy, nye masz tho między wamy, iedno Ctheri czechy kroliowszkie a wyszcie chłopi naszymy Radziecczy wszistkie insze Czechy my szwamy obroczy my jako będziemy chciec”. Zathim pospolstwo rzeklo: „a my poiedziemy do K[rólewkiego].J[ego].M[ajestatu]. dowiemy szie ze... ieszyteszmy waszi chłopy poddany albo K[rólewskiego].J[ego].M[ajestatu]. y ynsze kszywdy y doliegloszcy y zniszczenie nasze K[rólewskiego].J[ego].M[ajestatu]. opowymy y o rathunek prosicz będziemy”. Rzekli pothim iedzczie: „choć do Diabla, niewygracie u krolya na nas,

[арк. 29]

alie wam thak mowymy poprzeczke cziszey za iednego z nasz nie sthoy was dziesięcz”. Czo pospolstwo z wielkym zalem the zeczliwoszcz odnyoslo na szobie, a skromnie wpo-minały się u panów Radziecz, aby ym Wielkierz, tho iesth porządek opeszany stara lawa Myastha Lwowa przod ktore u panów Radziecz zatrzymanie y w szwej Klobie nie zachowany wielky nieporządek woboszczzyw y w urziwanym Miasta thego dziecie szie za czym ubodzi ludzie nyszczejom y uboszczynom, abowym ktho moszissi them wieczey Miasta wziwa a tho wszistko dla tego ze panowie Rajcze wedlug Wilkierza Miastha te porządkow czynicz nie chcą. Stądze ubodzi ludzie malo albo nicz Miastha nie wszywaiam bo szie im nie z idzie dla moszmyskich. Wszakosz na podathki wszistkie mieyszkie, iako pan tak wbo-gy za rowne rad nie rad pociągacz muszy. Tego wielkierzow panowie Rajcze pospolithemu czlowiekowi nie chcieli ani chcą wkazacz ani porządku wedlie wielkiego zataione[go] uczynicz, iakoby kazaly za rowno mogli wziwacz miastha thego. I rzeklo pothim pospolstwo do panow Radziecz: „gdi iaki porządek chczecie miecz wneth nas obszilaczie na ktory, gdi byszmy nie zezwolili gdyby woli, thedy insziemy radzi nieradzi bo nas z Rathusza prosic nie chczecie, a gdi o porządek przydziemy prossiz thedy na tho nicz, a bacz nie chczecie jeszcze szie nam tho pierwszych szoszów licby nie czynialy y z nissich proventhow Mieyskich nie wiemy na czo szcie obroczyly, a teraz znowu s fukaniem z łajanyem ze sromy-czenyem przymuszaiaz nasz ubogich liudzy sznedzonych składacz karzeczie”. A Mistrz Simon Raicza tak powiedzial: „zeszmy szie wam sprawowacz nie powinny te, gdzie szmy the szosse obroczyly albo podziely. Sam czy przed krolem my oczyniemy liczbe ktorym tho iest zwieszono. Nie będziecie wy rządzciz w tczemy wam tich Rogow y domyslemy szie z wami czego niszego nie daczili z dobram woliam the[go] szoszu”. A pospolithi czlowiek

[арк. 29 а]

powiedzial: „ze nam iest do thego, abyszmy wiedziely, gdzie czo podzieliszcie, bo my wbodzy szosse i inszych podatkow wielye, a prawie nie zliczonych karzdy z ubosthwa swego składany niech tho szliszmy, ze kamienicze szwe na nasz y na gardla nasze wisząc szie nad namy przeciwiacz chczecie dgzie byszmy szoszu nie chcieli dacz, który szmy nie daly, szowythy, thedi nam milczą do tho K[rólewskiego].J[ego].M[aiestatu] załoszci a s płaczem opowiedziecz za nasz wbo-gich liudzy gdy do was przydziemy na Ratusz za obwieszczieniem Pana Bormystrzowym na nas sobie rowne sąszady a poddani K[rólewsk iego].J[ego].M[aiestatu] fukacie, laiecie, sromocziczie, cze[go] szie panie Borze pozal na wasz”. Widzacz y dobrze sliszacz pospolithi czlowiek upor panow Radziecz Lwowskich wstępuiaz y folyniaz ni demitati illoru[m] wzieni poszwolicz składacz szosz, swiaszcząc szie przez czego Wosznemu y szlachczie na pani Rajcze Lwowszkie, ze oni nie doslo ze szie dalieko Rokow wszizely z nasz ubogie[go] pospolstwa a propiętha szoszow zapomniawszi, thego znowu szie na szosz składacz muszem na coronatiam na pieczeczcie y na wssistkie dostawy ad Sancra M[aiesta]tis Regia tho nam opowiadiaz iz missam K[rólewskiego]

.J[ego].M[aiestatu] dacz donalismsy, czo w nich nie nowyna nas przimuszacz, bo szobie vendictum dominium he[re]ditari[u]m powiedaiąc: „miszmy thu panowie, a wyszcie chłopi naszzy”, y kiedi iedno kolwiek chczą a zamyślią treci z nas dway albo trey szosz biorą, wedley upodobania swego. A przecie nas od wszelakich krzywud od szkodnikow nie bronią, ani nie doża, tha wbodzi cziągnąc szie y nakładać musimy iako ithego roku sub hoc tempore in tregni nie znosną stezam we dnie y w nocy ustawicznie na sobie noszilismy y wielkie nakladi czynily, trzymaiąc do thego ieszcze draby y sami assobamy swemy strasz trzymacz ad factiones consulum con[tra] nobilitat[em] uwsziely. Agdzie by khto nie chciał, thedy panowie Rajcze nie słusznie wymi bes lithoszcy wedlie myszli szwej zabieraly, a nas w bogie poddane K[rólewskiego].J[ego].M[aiestatu] dręczym nedzam y krowbosthwo prziwodzam przed Roszcie the exvidio fortise .... o czym a i thym szerszy przed K[rólewskim].J[ego].M[aiestatem] obszalowacz y

[арк. 30]

deklarowacz sobie samich y Radziecz factie etam. Tho then ze wozsny y szliachtam ze thak, a nie inaczey było, przitim bedacz, tho thak y sleszely przed urzędem y w Księgi niniejszych zeznaly. Zeznanie od przyzeczzonego pospolstwa Miastha Lwowa iest pamietnym ogloszone.

Ex Actis Leopoliensis extractum

Джерело: ЦДАЛ України. – Ф. 52. – Он. 1. – Спр. 97. – Арк. 28–30; Конія: Ф. 9. Он. 1. Спр. 336. – Арк. 839–844.

ПЕРЕКЛАД

Також, нижче в львівському гроді п'ятого дня після найближчого свята святого апостола Бартоломея року Божого 1576.

Перед нашим урядом особисто з'явився обачний возний Грицько разом із шляхетним міщанином Долінським та Миколаєм Островським і шляхом внесення реляції визнав, а також одночасно визнав свою готовність до співпраці, що третього дня, тобто у вівторок після свята святого Бартоломея, він разом із поспільством міста Львова був у Ратуші за відома славетного львівського бурмистра Якуба Морашка. У справі шосу, щоб поспільство сплатило на коронацію, на весілля і на печатку Його королівського маєстату. Поспільство міста Львова засвідчило, що пани райці хочуть від них цей шос для Його королівського маєстату, вони ж сказали, що вже його дали тоді, коли Його королівський маєстат виїхав зі Львова і пани райці взяли його з собою, коли їхали до Кракова, аби скласти присягу Його королівському маєстату. Коли поспільство увійшло в ратушу, райці замість відповіді і ласкавого привітання, а особливо райця Магістер Сімон від імені всієї ради погрожував, кажучи: “Бодай вас повбивали нецнотливі холопи, ми чекаємо вас чотири години, а ви невідомо про що розмовляєте”. Люди, коли почули ці слова, так відповіли: “Ми люди цнотливі і вам у всьому рівні, тому не заслужили, щоб ви нас лаяли чи обзивали. Ви обіймаєте свої посади не для того, щоб нас ображати, а щоб справедливо урядувати в місті”. Тоді від імені поспільства почав говорити вїйт: “Ласкаві панове, шановне поспільство міста Львова дало вам гроші, тому цей шос відмовляємося платити, бо вже заплатили”. Крикнуло тоді поспільство: “Ми убогі люди вже дали півтора шосу, а до кінця року ще далеко, до того ж треба ще заплатити 200 гривень “драбського”, вже нам ці шоси і драбські стали кісткою в горлі, деякі з нас, аби сплатити податки, змушені були заставити свій маєток або ж зубожіли. І це все через непосильні міщанські податки. Ми завжди були змушені вам давати і платити, хоча й з великими наріканнями”. Вставши і вдаривши рукою в

стіл, хтось крикнув до того, що говорив від імені поспільства: “що ти таке, холопе, говориш”. Потім поспільство відповіло: “Клянемося Богом, що так є, як він говорить”. Другий раз відізався бурмистр: “Ви всі брешете як собаки, зрадники і порушники присяги”. Поспільство відповіло: „Ви до нас відноситеся гірше, ніж до міських слуг”. Тоді райці сказали: “Ми більше довіряємо одному міському слугі, ніж десятком із вас”. Поспільство відповіло: „Зжалься над нами, Пане Боже. Тоді ми поїдемо до Його королівського маєстату і скажемо, за кого ви маєте річ посполиту”. Тоді хтось з-поміж ради сказав: “Якщо піднімаєте руку на нас, ваших панів, присягаємо, що навіть якщо нам треба буде позбутися своїх кам’яниць, ми декількох із вас покараємо на горло, і ви поневоли заплатите нам шос”. Тоді сказали, що немає чого до Його королівського маєстату звертатися: „вперті холопи, між вами є тільки чотири королівські цехи, а всі інші – це наші холопи, всі інші цехи мають слухати виключно нас”. Тоді поспільство промовило: “Ми поїдемо до Його королівського маєстату і дізнаємося, чи ми ваші холопи, чи піддані Його королівського маєстату, а також розкажемо йому про інші кривди й образи та будемо просити про порятунок”. Ці ж відповіді: “Їдьте хоч до самого диявола, ви не виграєте королівського суду, бо навіть десять вас не прирівняється до одного з-поміж нас”. На що поспільство відреагувало з великим жалем і скромно нагадало райцям, щоб вони надали їм доступ до вількежів, які стара лава і рада тримали в себе і не надавали до них доступу, і через це у місті є непорядок і вбогі люди ще більше біднують, бо тільки хто багатший, той на вількежі покликається, а це тому, що райці не хочуть виконувати рішення вількежів. Тому бідні люди мало або й взагалі не звертаються до міста (міської влади). А також міські податки як багатий, так і бідний, навіть якщо не хоче, то мусить платити. Цих вількежів пани райці не хотіли і не хочуть показувати простим людям і нібито бажали навіть вчинити з них міську таємницю. І сказало тоді поспільство до панів райців: „якщо хочете мати якийсь порядок (закон), то нас до нього намовляєте, якщо б ми не дозволили, тоді ви нас з ратуші не просите, а якщо ми приходимо просити про якийсь порядок, тоді нічого не відповідаєте, а ще не хочете зарахувати нам цих перших шосів і не чините рахунків з міських прибутків, ми не знаємо, на що ви їх використали, а тепер знову з невдоволенням і лайкою примушуєте нас, вбогих людей, платити”. А райця Магістр Сімон сказав: “Ми не зобов’язані перед вами звітувати, куди витрачаємо гроші з шосів. Ми перед самими собою або королем зробимо рахунки, як це передбачено. Ви не будете нам наказувати, що робити, і, наскільки ми здогадаємося, ви не хочете нам з доброї волі дати цього шосу”? А представник поспільства сказав: „нам є до того, щоб знати, де і на що ви витратили, бо ми, убогі, шосів і багато інших податків, майже незлічених, незважаючи на свою убогість, платили, тому хочемо почути. Що ви свої кам’яниці на нас і на наші шиї хочете повісити. Якщо б ми не хотіли заплатити шос, який ми не дали, що ви б тоді нам мовчали та до Королівського його маєстату жалі та плачі оповідали про нас, вбогих людей, коли ми до вас приходимо на ратушу, ви ж наші сусіди і такі ж піддані Його королівського маєстату за згодою пана бурмистра фукаєте, ластесь та метушитеся, нехай вам пан Бог за це пробачить”. Бачачи і чуючи впертість панів райців, поспільство собі на шкоду погодилося сплатити шос, і засвідчило про це возному і шляхті на панів райців, що вони не дочекалися років і взяли у нас, убогого поспільства, шос, забувши, що ми знову маємо платити шос на коронацію, на печатку і на всі виплати для Його королівського маєстату, говорячи нам, що на посольство до його королівського маєстату маємо дати, що в них не новина

нас примушувати, бо собі дідичним панам кажучи: “ми тут пани, ви наші холопи”, і коли тільки захочуть і так вирішать, два або й три шоси збирають, як собі хочуть. Але ж нас від кривд і шкідників не захищають, ані не прагнуть цього робити. Ми, убогі, мусимо втягнутися і заборгуватися, як і минулого року до цього часу дні і ночі ми на собі носили і великі наклади чинили, утримуючи до цього ще драбів, і самі особами своїми охорону тримати, для виконання чинності ради, яке вона від шляхти отримала. А якби хтось не хотів, тоді пани райці не слушно без помилювання, згідно зі своїм рішенням збирали, а нас, вбогих підданих Його королівського маєстату, які є в постійній бідності з вигляду мужні ... про що а й ширше перед Його королівським маєстатом декларували собі самим і райцям також. Цей же возний і шляхта засвідчили, що так, а не по-іншому було, при тому будучи перед урядом і в книги наші зізнали. Зізнання від поспільства міста Львова оголошене записаним.

Випис з львівських актів.

Olha HUL “YOU HOLD OFFICE NOT FOR OFFEND AND INTERFERE BUT FOR JUSTICE AND GOVERNMENT”: REPORT OF LVIV JANITOR IN THE CASE A COMPLAINT OF LVIV BOURGEOISIE AGAINST COUNCILLORS FROM 28 AUGUST 1576.

In the second half of the 70-th years of the 16th century Lviv reached the apogee of dissatisfaction with the activities of the city council. The cause of this situation was problems with the functioning of municipal authorities, the numerous abuses of councillors in the financial sphere and the fact that townsmen are not allowed to check urban accounts. Extraordinary contributions, usually at double rate, charged by the councillors without the permission of the commoners, were the reason of commoners' protests. The published document describes the event in the city on 28 September 1576, when townsmen came to the City hall to protest the activity of the city council. Councillors didn't admit their guilt but threatened and insulted them.

Keywords: Lviv, social conflict, city council, townsmen, complaint.